

EL CREDO. INTRODUCCIÓ

Dr. Albert Viciano i Vives
Professor de Patrologia
de l'ISCR Sant Fructuós

Programa:

0. Introducció terminològica: símbol, professió (o confessió) de fe, credo

1. Breu història del Credo

- 1.1. Nou Testament
- 1.2. Fórmules baptismals a partir de Mt 28,19 (*symbolum fidei*)
- 1.3. Símbol Apostòlic o Símbol dels Apòstols: «catecisme romà més antic»
- 1.4. Credo Nicè-Constantinopolità o Credo de Nicea-Constantinoble: «*regula fidei* o *regula veritatis*»

2. El significat teològic del Credo

- 2.1. Dimensió eclesial: el Credo, de «fe formulada» a «fórmula de fe»
- 2.2. Distinció entre: *credo* («crec») i *credimus* («creiem»)
- 2.3. «*Crec en un Déu*»: distinció agustiniana entre *credere Deum*, *credere Deo* i *credere in Deum*
- 2.4. Estructura ternària del Credo: «crec en *un Déu*», «crec en *Jesucrist*» i «crec en *l'Esperit Sant*»

0. INTRODUCCIÓ TERMINOLÒGICA: SÍMBOL, PROFESSIÓ (O CONFESSIÓ) DE FE, CREDO

Una professió de fe és —des del punt de vista teològic— una fórmula que adopta una comunitat religiosa per tal que sigui normativa dels continguts d'allò que creu. És també, des del punt de vista sociològic, un signe o senyal d'identitat de la comunitat religiosa en qüestió. En el cas de la fe cristiana, hi ha diferents terminologies per a expressar la mateixa realitat: en l'Orient cristià de l'Antiguitat es van utilitzar les paraules *símbol* i *homologia*; en Occident es va parlar de *símbol*, *professió* (o *confessió*) i *credo*. Aquesta terminologia és encara vàlida en l'actualitat.

El mot *sýmbolon* significava en grec clàssic la meitat d'un objecte trencat. Per exemple un segell que hom presentava com un signe de reconeixement: les parts trencades s'ajuntaven per verificar la identitat del portador. Per tant, el símbol de la fe és un senyal de reconeixement i de comunió entre els creients. *Sýmbolon* ha passat a significar després un recull, una col·lecció, un sumari. El «símbol de la fe» és el recull de les principals veritats de la fe. D'aquí ve que serveixi de punt de referència primer i fonamental de la catequesi.

Homología és també una paraula grega que en llatí i en les llengües romàniques significa *professió* o *confessió*. El creient o bé la comunitat professa (o confessa) la fe en veu alta donant-ne testimoni i declarant-se cristià.

Credo és una forma verbal de la llengua llatina (en grec: *pisteuo*) amb el significat de «jo crec». Amb la paraula *credo*: «crec», comencen totes les fórmules de fe. Quan aquesta forma verbal se substantivitza, s'obté el substantiu «el credo». El verb

significa «el fet de creure» per part del subjecte «jo». El substantiu significa els continguts de la fe que són professats pel creient o la comunitat cristiana.

1. BREU HISTÒRIA DEL CREDO

1.1. NOU TESTAMENT

Una llarga història acompanya la professió de fe cristiana. Està arrelada en el Nou Testament, en el qual es reconeixen diverses estructures simples i altres més complexes. Les simples són: «Tu ets el Messies» (Mc 8,29), «Jesús és el Messies, el Fill de Déu» (Jn, 20,31), «Jesús és el Senyor» (1Cor 12,3), «Jo crec que Jesucrist és el Fill de Déu» (Fets 8,37). Aquestes fórmules primitives simples es van anar ampliant successivament esdevenint cada vegada més complexes: «Si amb els llavis confesses que Jesús és el Senyor i creus en el teu cor que Déu l'ha ressuscitat d'entre els morts, seràs salvat» (Rom 10,9). Observem ja aquí els verbs «confessar» i «creure».

És important destacar que les confessions de fe primitives posen sempre en el centre de la confessió l'esdeveniment de la *mort i resurrecció del Senyor*:

Primer de tot us vaig transmetre el mateix ensenyament que jo havia rebut: Crist *morí* pels nostres pecats, com deien ja les Escriptures, i *fou sepultat*; *ressuscità* el tercer dia, com deien ja les Escriptures. (1Cor 15, 3-4).

Pau, servent de Jesucrist, cridat a ser apòstol, escollit per a anunciar l'evangeli de Déu. Aquest evangeli, que Déu ja havia promès pels seus profetes en les Escriptures santes, es refereix al seu Fill, descendent de David pel que fa al llinatge humà, i, per obra de l'Esperit Sant, entronitzat com a Fill poderós de Déu en virtut de *la seva resurrecció d'entre els morts*. Ell, Jesucrist, Senyor nostre [...]. (Rom 1,1-4).

També Crist *patí* per raó dels pecats una vegada per sempre. Ell, el just, *va patir* pels injustos, per conduir-vos a Déu; el seu cos *va ser mort*, però l'Esperit *el féu viure*. Llavors anà a dur la seva proclama als esperits empresonats, aquells que havien refusat de creure en altre temps, quan s'allargava la paciència de Déu, en els dies que Noè construïa l'arca. En aquella arca, uns pocs, és a dir, vuit persones, se salvaren gràcies a l'aigua. I l'aigua prefigurava el baptisme que ara us salva i que no és una neteja de la brutícia del cos, sinó un compromís amb Déu de viure amb rectitud de consciència, gràcies a *la resurrecció* de Jesucrist. Ell se'n va anar al cel i està a la dreta de Déu. A ell estan sotmesos àngels, autoritats i poders. (1Pe 3,18-22)

Segurament aquestes breus confessions (*homologíai*) tenien ja un lloc en el marc de la celebració litúrgica de la comunitat primitiva, com bé mostra l'himne litúrgic que Pau inclou en la seva carta als Filipencs:

Tingueu els mateixos sentiments que tingué Jesucrist:
Ell, que era de condició divina,
no es volgué guardar gelosament
la seva igualtat amb Déu,
sinó que es va fer no res:
prengué la condició de servent
i es féu semblant als homes.

Essent humà el seu aspecte,
s'abaixà
i es féu obedient fins a la mort,
i una mort de creu.
Per això Déu l'ha exaltat
i li ha concedit aquell nom
que està per damunt de tot altre nom,
perquè en el nom de Jesús
tothom s'agenolli
al cel, a la terra i sota la terra,
i tots els llavis reconeixin
que Jesucrist és Senyor,
a glòria de Déu Pare. (Fil 2, 5-11)

A partir d'aquí es van elaborar, ben aviat, les fórmules de fe trinitàries, d'acord amb la conclusió de l'evangeli de Mateu: «Aneu, doncs, a tots els pobles i feu-los deixebles meus, batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant» (Mt 28,19).

1.2. FÓRMULES BAPTISMALS A PARTIR DE MT 28,19 (*symbolum fidei*)

Des del segle II fins a arribar a les professions de fe dels concilis de Nicea (325) i Constantinoble (381), s'observa un desenvolupament progressiu de les professions neotestamentàries. Durant el primer terç del segle II, Ignasi d'Antioquia ens ofereix una mena de Credo cristològic que pot servir de mostra dels molts que existien aleshores; s'hi remarca amb èmfasi la paraula «veritablement» per oposar la doctrina contra els docetes, que negaven la veritable encarnació del Fill de Déu:

Jesucrist, del llinatge de David i Fill de Maria, que va néixer, va menjar i va beure *veritablement*, va ser *veritablement* perseguit sota Ponç Pilat, va ser *veritablement* crucificat i va morir davant la mirada del cel, de la terra i de l'infern, i va ressuscitar *veritablement* d'entre els morts. El seu Pare el va ressuscitar, i a semblança seva també Ell ens ressuscitarà a nosaltres, que hem cregut en Jesús, fora del qual no tenim vida *veritable*. (Ignasi d'Antioquia, *Ad Trall.*, 9,1)

A més de la fórmula cristològica binària —és binària, perquè es professa la fe en el Pare i el Fill—, existí ja des de molt antic la fórmula trinitària, ja que el baptisme és administrat, com hem dit abans a propòsit de Mt 28,19, en nom de la Trinitat. Prèviament al baptisme, hi havia un temps d'adoctrinament de la fe que el novell cristià o catecumen havia de professar oralment per mitjà d'una fórmula apresada de memòria. Tot i que el lliurament i l'examen del Credo (*traditio symboli* i *redditio symboli*) no van entrar en el ritual baptismal fins més tard, durant el segle II ja existia una mena de Credo articulat en una professió trinitària fàcilment memoritzable; en trobem rastres en Justí i en Ireneu:

Déu, Pare de totes les coses; Crist, salvador i crucificat sota Ponç Pilat; l'Esperit Sant que per boca dels profetes va anunciar d'antuvi tot el que es refereix a Jesús. (Justí, *Apologia* I, 61)

La professió de fe d'Ireneu de Lió és segurament una de les més explícites:

Aquesta és la regla de la nostra fe: Déu Pare increat, no contingut, invisible, creador de l'univers; aquest és el primer article de la nostra fe, i el segon és aquest: el Verb de Déu,

el Fill de Déu, Crist Jesús Senyor nostre que s'aparegué als profetes en llurs profecies d'acord amb l'economia del Pare i pel qual han estat fetes totes les coses que ell recapitularà a la fi del temps, s'ha fet home entre els homes, visible i palpable, per destruir la mort i fer aparèixer la vida i obrar la comunió de Déu i de l'home. I aquest és el tercer: l'Esperit Sant [...] que en els últims temps ha estat difós sobre la humanitat de manera tota nova, a fi de renovar l'home sobre tota la terra amb vistes a Déu. (Ireneu, *Demostració de la predicació apostòlica*).

Les fórmules trinitàries del Credo inclouen en la segona part, és a dir, en la part dedicada a Jesucrist, el contingut de les primitives fórmules binàries, que se centraven sobretot en el Fill del Pare: la seva condició de Fill de Déu, l'encarnació, el misteri pasqual i la glorificació després de la resurrecció.

A la primeria del segle III, la *Traditio Apostolica*, que durant molt de temps ha estat atribuïda a Hipòlit, ens descriu el ritus baptismal, segurament de l'Església romana, que inclou aquest símbol de fe expressat en forma dialogada:

Quan el qui és batejat haurà baixat dintre l'aigua, el qui bateja, imposant-li la mà li dirà: «*Creus en Déu Pare omnipotent?*». I el qui es bateja també dirà: «*Sí, hi crec*». I seguidament el qui bateja, amb la mà damunt el cap d'ell, el batejarà una vegada. I després dirà: «*Creus en Jesucrist, el Fill de Déu, que nasqué de l'Esperit Sant de Maria Verge, fou crucificat sota Ponç Pilat, mort i sepultat; ressuscità el tercer dia, viu d'entre els morts, i pujà al cel i seu a la dreta del Pare i tornarà a judicar els vius i els morts?*». Quan haurà dit: «*Sí, hi crec*», serà batejat una segona vegada. I tornarà a dir: «*Creus en l'Esperit Sant i en la santa Església i en la resurrecció de la carn?*». I dirà una vegada més: «*Sí, hi crec*». I així serà batejat una tercera vegada. Després, quan haurà pujat, serà ungit per un prevere amb l'oli consagrat, amb aquestes paraules: «Jo t'ungeixo amb l'oli sant en el nom de Jesucrist». I així, cadascú, un cop eixugat, es vestirà i després entrarà a l'església. (*La Tradició Apostòlica*, 21. Traducció catalana d'A. R. Sastre, Barcelona, Fac. de Teologia, 1977 [*Testimonis litúrgics*, 1])

Aquest credo és ja molt semblant al Símbol Apostòlic, tal com el tenim actualment a l'*Ordo Romanus*.

1.3. SÍMBOL APOSTÒLIC O SÍMBOL DELS APÒSTOLS (VERSIÓ BREU DEL CREDO): «CATECISME ROMÀ MÉS ANTIC»

Ambròs, a la segona meitat del segle IV, ens ha transmès el credo baptismal de l'església de Milà, que és idèntic al que feia servir Agustí a la seva església d'Hipona. També Rufí ens ha fet arribar el credo que feien servir a Aquileia l'any 404. Totes aquestes fórmules estan emparentades entre elles i totes tenen com a eix comú el Símbol Apostòlic de l'església romana que consta de dotze articles.

Hom diu que els dotze apòstols es van aplegar per a compondre el Credo; però això és una llegenda que es trobava divulgada ja en temps de sant Ambròs i Rufí. L'atribució dels dotze articles a cada un dels Apòstols la trobem en un sermó anònim d'un predicador gàl·lic del segle VI.

El primer testimoni manuscrit del text del Símbol Apostòlic, el trobem al Missal de Bobbio entre els segles VII-VIII, el qual conté tots els articles del Credo romà i utilitza gairebé les mateixes paraules. La teologia del Símbol Apostòlic i el caràcter marcadament conservador de l'església romana fan pensar que aquest text es remunta al

segle III. Es podria concloure que li escau de veritat el qualificatiu de Símbol Apostòlic ja que les seves afirmacions de fe es fonamenten en la doctrina comuna de l'Església dels temps dels Pares Apostòlics.

El Símbol Apostòlic representa una professió de fe austera. Es caracteritza per la seva gran simplicitat; la raó d'aquesta austeritat cal trobar-la en el context en què fou escrit: un temps de *serenitat* respecte a la fe dels fidels. Li escau molt bé la denominació de «símbol» en el sentit que abans hem exposat: signe de reconeixement, és a dir, símbol de la fe com a senyal de reconeixement i de comunió entre els creients, recull de les principals veritats de fe que serveix de punt de referència primer i fonamental de la catequesi baptismal.

1.4. CREDO NICÈ-CONSTANTINOPOLITÀ O CREDO DE NICEA-CONSTANTINOBLE (VERSIÓ LLARGA DEL CREDO): «REGULA FIDEI O REGULA VERITATIS»

El credo del concili ecumènic de Nicea (325) va prendre com a punt de partença un «símbol» baptismal, però donant-li una nova funció: la de «regla de fe» o «test d'ortodòxia». Els pares conciliaris de Nicea —en controvèrsia contra l'heretgia de l'arianisme, que negava la divinitat del Fill de Déu— van fer servir un credo baptismal de l'església de Cesarea com a base per a redactar una confessió de fe més elaborada teològicament; fins i tot van recórrer a algun terme filosòfic per tal de precisar millor algunes veritats que el llenguatge bíblic —més predominant en el Credo— no arribava a expressar amb tota exactitud. Es tracta, per primera vegada en la història de l'Església, d'una nova mena de Credo: no és ja un senzill símbol baptismal, sinó que és un «test d'ortodòxia» o «regula fidei o regula veritatis» (regla de fe, regla de veritat), encara que l'estreta vinculació que uneix ambdues idees (*symbolum fidei, regula fidei*) no permet de separar-les completament. La novetat consisteix que les noves proposicions de fe reclamen un treball teològic previ, exigeixen una reflexió sobre el llenguatge, una investigació sobre els fonaments de la fe i una confrontació episcopal mantinguda en un concili. El Credo, a partir del concili de Nicea, serveix no només per a determinar la identitat cristiana (*symbolum fidei*), sinó que serveix també per a distingir l'ortodòxia de l'heterodòxia (*regula fidei*).

El credo de Nicea (325) tingué una recepció molt complexa i difícil després de la seva celebració i cloenda. Per això calgué celebrar un altre concili ecumènic per tal d'aclarir-ne els dubtes dogmàtics. El segon concili ecumènic de la història de l'Església tingué lloc a la ciutat de Constantinoble l'any 381. Aquí es va modificar i enriquir el credo nicè; el resultat fou una fórmula de fe que rep el nom de Credo de Nicea-Constantinoble o Credo Nicè-Constantinopolità. Si comparem aquesta fórmula amb la més antiga del Símbol Apostòlic, constatarem que l'antiga és pacífica i la nova és clarament polèmica: és l'ortodòxia que es defineix. No pot fer-ho sense carregar amb adicions, és a dir, amb una intenció antiherètica i una precisió teològica que li donen un caràcter menys popular que el dels credos primitius. Però aquesta característica no va impedir que la fórmula de Nicea-Constantinoble, amb totes les adicions teològiques, esdevingués també un símbol baptismal, que va substituir progressivament els símbols particulars de les distintes esglésies locals. Es va imposar universalment, i encara avui l'utilitzen totes les esglésies de l'Orient i l'Occident.

Al llarg dels segles es van multiplicar les professions de fe. En uns casos, s'encarregaren d'escriure aquests credos les esglésies particulars o alguns sínodes:

Orange (529) i Toledo (589), el concili del Laterà IV (1215-1216), i, en altres casos, diversos papes a mesura que ho demanaven les circumstàncies: Pius IV poc després de concloure el concili de Trento (1564), Pius X contra el modernisme (1907), Pau VI en concloure l'Any de la Fe (1968) va escriure «El Credo del Poble de Déu».

Però entre tots els símbols de la fe n'hi ha dos que ocupen un lloc particular en la vida de l'Església: el Símbol dels Apòstols i el Símbol de Nicea-Constantinoble. El *Catecisme de l'Església Catòlica* en el n. 193 afirma:

Cap dels símbols de les diferents etapes de la vida de l'Església no es pot considerar ultrapassat i inútil. Ens ajuden a atènyer la fe de sempre i a aprofundir-hi a través dels diversos resums que se n'han fet.

2. EL SIGNIFICAT TEOLOGAL DEL CREDO

2.1. DIMENSIÓ ECLESIAL: EL CREDO, DE FE FORMULADA A FÓRMULA DE FE

Sotmesa a la pressió de factors interns o externs, l'Església va complir la missió testimonial des del principi: «Reconegueu en els vostres cors el Crist com a Senyor; estigueu sempre a punt per a donar una resposta a tothom qui us demani raó de la vostra esperança» (1Pe 3,15). En la mesura que l'Església va creure atènyer el nucli essencial del missatge que li havia estat donat pel Senyor (cf. 1Tim 3,15; 2Tim 1,13-14), hi restà fidel, però va continuar aprofundint en aquest missatge, confiant en l'assistència del Senyor ressuscitat per obra de l'Esperit Sant promès: «Quan vingui l'Esperit de la veritat, us conduirà cap a la veritat sencera» (Jn 16,13). Per tant, a més del fonament *cristològic*, hi ha un fonament *eclesiològic* en l'aparició del que anomenem símbols baptismals, professions de fe o credos. Es tracta d'una veritable creació de l'Església — no gens arbitrària—, sino connectada amb el nucli del missatge del Nou Testament.

El primer element a considerar és que aquests credos, professions o símbols són l'expressió de quelcom «viscut amb sentit». La paraula del credo, paraula de professió, està sempre precedida d'una «vivència de fe que necessita expressar-se» i que, mitjançant el llenguatge, pot ser compartida amb altres creients. Es tracta més aviat d'una «fe formulada» que no pas d'una «fórmula de fe»; millor dit: de la fe viscuda i formulada s'en deriva la fórmula de fe, que quedarà oficialment fixada per tal de ser apresada personalment de memòria i també per tal de ser transmesa de generació en generació. Així ho expressa el *Catecisme de l'Església Catòlica* n. 170:

No creiem en les fórmules, sinó en les realitats que s'hi expressen i que la fe ens permet de "tocar". [...] Però arribem a trobar aquestes realitats a través de les formulacions de la fe, que ens permeten d'expressar-la i transmetre-la, de celebrar-la en comunitat, d'assimilar-la i de viure'n cada dia més.

Pel seu origen i pel seu ús, els Credos estan estretament units amb la celebració litúrgica. Des de temps antics han cercat d'obrir-se camí i d'instal·lar-se a l'interior dels ritus majors de l'Església. En un principi, van tenir acollida en la celebració del baptisme com a culminació de la catequesi (*traditio symboli* i *redditio symboli*); és a dir: durant el període de formació el símbol era lliurat (*traditio symboli*: lliurament del símbol) i explicat als catecúmens, els quals poc abans de rebre el baptisme a la Vetlla Pasqual havien de professar-lo en veu alta (*redditio symboli*: devolució [o examen] del

símbol). Amb el pas del temps, els Credos es van incloure en altres celebracions litúrgiques: en l'eucaristia (a Orient i a Hispània des del segle VI, a França i a Milà en el segle VIII, en la litúrgia romana des de l'any 1014); en la penitència (si més no, en els primers rituals de la penitència privada en l'Edat Mitjana); en la comunió dels malalts; en el viàtic i en l'ordenació dels preveres i bisbes.

El Missal Romà prescriu que, durant el temps de Quaresma i el temps de Pasqua, es proclami en la celebració eucarística el Símbol Apostòlic, perquè els dos esmentats temps litúrgics tenen un contingut marcadament baptismal: la Quaresma, temps de preparació dels catecúmens; la Pasqua, temps de celebració del baptisme. Per a la resta de l'any litúrgic es recomana la proclamació del Credo Nicè-Constantinopolità.

2.2. DISTINCIÓ ENTRE *CREDO* «CREC» I *CREDIMUS* «CREIEM»

El Credo pot ser recitat dient «crec» en singular (Símbol dels Apòstols) o «creiem» en plural (Símbol de Nicea-Constantinoble, en l'original grec). Les dues fórmules són legítimes.

«Crec» significa que la fe és una opció lliure, responsable i intransferible de cada ésser humà. Ningú no pot ser obligat a creure en contra de la seva voluntat i en contra de la seva consciència. La vocació cristiana vincula la consciència de cada persona, invitant-la a la fe i a la conversió; però es tracta d'una invitació, mai d'una coacció.

«Creiem» expressa que, malgrat la fe sigui un acte personal, no significa per això que sigui un acte aïllat, sinó que el fet de creure personalment inclou implícitament que crec a l'interior d'una comunitat o crec en la fe que creu l'Església:

Ningú no pot creure ell tot sol, com tampoc ningú no pot viure ell tot sol. Ningú no s'ha donat la fe a ell mateix, com tampoc ningú no s'ha donat la vida a ell mateix. El creient ha rebut dels altres la fe i l'ha de transmetre als altres. (*Catecisme de l'Església Catòlica*, n. 166).

Les dues fórmules es complementen: «crec» en realitat vol dir «estic d'acord amb el que nosaltres creiem». Aquest «nosaltres» comença amb els Apòstols, inclou els màrtirs, els Pares de l'Església, els sants i tots els creients fins als nostres dies i àdhuc els del futur.

En les celebracions litúrgiques en què el celebrant pregunta en plural: «Creieu en Déu Pare totpoderós?», la resposta ha de dir-se en singular: «Sí, hi crec». D'aquesta manera es combina perfectament l'element comunitari amb l'acte personal de fe.

2.3. «*CREC EN UN DÉU*». DISTINCIÓ AGUSTINIANA ENTRE *CREDERE DEUM*, *CREDERE DEO* I *CREDERE IN DEUM*

Abans d'examinar concretament el contingut del Credo, hem de considerar la fórmula que l'introdueix: «*Crec en un sol Déu*», la qual comença amb un acte de fe «*crec en*» i obre pas a la paraula «*Déu*». Aquesta observació és de capital importància, perquè ens revela que el Credo cristià suposa, per damunt de tot, una opció *per un camí concret que ens porta a Déu*: el camí que es realitza per Crist en l'Esperit, present en

l'Església. Entre altres possibles camins de trobament amb Déu, el cristià accepta el camí que passa per Jesucrist i a través de la seva Església.

La fe implica, en realitat, un des-centrament d'un mateix per tal de centrar-se per complet en un Altre: en Déu; tot consentint que sigui Ell qui dirigeixi la nostra vida, perquè com diu Jesús a l'Evangeli: «qui vulgui salvar la seva vida, la perdrà, però el qui la perdi per mi, la trobarà» (Mt 16,25). En definitiva, els cristians hem de caracteritzar-nos per una determinada manera de viure segons la qual no podem estar excessivament pendents del propi jo, perquè allò més important per a nosaltres no és l'experiència de la pròpia subjectivitat, sino la de l'èsser i l'obrar de Déu a través de la nostra pròpia vida. Els cristians hem d'estar disposats a donar la vida per tot allò que diem en el Credo, essent conscients que no hi afirmem res de nosaltres mateixos excepte el «jo crec».

Per a aprofundir en aquestes idees, notem en primer lloc que el símbol de la fe diu: «crec **en** Déu», i no diu «crec que Déu existeix, que és Pare, que és creador». La preposició «**en**» indica un dinamisme: el dinamisme del nostre esperit que tendeix a Déu, confia en Ell, viu gràcies a Ell. Després que s'ha afirmat «crec **en** Déu», es continua explicitant qui és aquest Déu: «Pare, totpoderós, creador del cel i de la terra»; són *aposisions* que expliciten les característiques d'aquest Déu. Paral·lelament, diu: «crec **en** Jesucrist» i seguidament s'explicita qui és Jesús: «únic Fill seu, Senyor nostre»; i no diu: «crec que Jesucrist és el Fill de Déu». Constatem, doncs, que la fe cristiana no és en primer lloc una adhesió a unes *proposicions* que enuncien unes creences, com ho seria si el Credo hagués dit: «crec que Déu existeix, que és Pare, que és creador» o bé: «crec que Jesucrist és el Fill de Déu». En el Credo la fe és, en primer lloc, un *dinamisme del nostre esperit que ens porta cap a Déu*: així ho expressa la fórmula «crec **en** Déu», «crec **en** Jesucrist», «crec **en** l'Esperit Sant»; es tracta en primer lloc d'un abandonar-se a Ell, un autollurament a Ell, un compromís personal amb Ell. Els enunciats del Credo, són expressió d'aquest dinamisme, no són proposicions, sinó *aposisions*, ja que primer es creu «en Déu» (*dinamisme*) i després es precisa la identitat d'aquest Déu: que és Pare, totpoderós, etc. (*aposisions*), envers el qual ens porta el moviment de la mateixa fe. El contingut doctrinal del Credo està subordinat al dinamisme teològic, és a dir, al dinamisme de la fe.

En què consisteix aquest dinamisme? Cal advertir que la tradició de l'Església llatina ha vist en el *credere in* («creure en») l'expressió pròpia de la fe en Déu. Segons una distinció de sant Agustí (segle IV-V), creure **en** Déu no és només creure en la seva existència (= *credere Deum*); creure **en** Déu és més que admetre una veritat sobre la seva paraula donant-li el nostre assentiment (= *credere Deo*). És sobretot *credere in Deum*, que equival a dir *credendo in Deum ire* («creient en Déu vaig cap a Déu»). És un camí, una marxa, un moviment de l'ànima, un dinamisme personal. És reconèixer, en un acte de lliurament incondicional, el Pare com a absolut, infinitament diferent del món i de nosaltres mateixos.

El llenguatge del Credo és, per tant, predominantment *religiós*. També és *teològic*, però la dimensió teològica arriba després, per tal de precisar els termes del llenguatge sapiencial i religiós. Qui recita el Credo s'integra en una comunitat que afirma l'existència de Déu, i de Déu tal com és presentat en la tradició jueva i cristiana: cal reconèixer que aquest llenguatge conté una profunda saviesa. Déu no es presenta al creient com a objecte, sino com a un existent per damunt de totes les coses; se li ofereix com una presència invisible. Per tant, qui diu «crec en Déu» s'endinsa confiadament en

el camí *sense camí* d'Abraham (confiar en la providència) i en el núvol de Moisès, el qual és fosc tot ell encara que la llum el travessi (creure sense veure). Creure és, doncs, un acte de llibertat i de confiança. Creure en Déu és el vèrtex de la realitat, on coincideixen absolutament la intel·ligència veritable i el veritable amor.

2.4. ESTRUCTURA TERNÀRIA DEL CREDO: «CREC EN UN DÉU», «CREC EN JESUCRIST» I «CREC EN L'ESPERIT SANT»

La predicació de Jesús de Natzaret es va centrar, segons llegim als quatre Evangelis, en l'anunci del Regne de Déu o Regne dels cels, fent servir un llenguatge procedent de la tradició profètica d'Israel i de la literatura apocalíptica. Els primers cristians, ja des del període apostòlic, van ser conscients —com testimonien els Evangelis mateixos i tots els llibres del Nou Testament— que la predicació de Jesús no només descrivia explícitament les característiques del Regne, sinó que contenia també implícitament una revelació dels *misteris* divins: la Trinitat, l'encarnació salvífica i redemptora i la santificació per a la vida eterna. De fet, l'adoctrinament que rebien els catecúmens dels primers segles del cristianisme abans de rebre el baptisme es dividia en dues parts: 1) el *Parenostre*, oració que, ensenyada per Jesucrist, conté el resum dels valors del Regne dels cels; 2) el *Símbol de la fe*, que és un recull, elaborat per l'Església, dels *misteris* revelats per Jesucrist en el seu anunci del Regne i també revelats en tots els llibres de la Bíblia, misteris que l'Església celebra en la litúrgia sacramental, a la qual els catecúmens es preparaven.

L'estructura ternària d'aquest articulat fa referència simultània als *misteris* de la fe, sobretot al misteri de la Trinitat: Pare, Fill i Esperit Sant; però també al misteri de la salvació i encarnació redemptora i al de la santificació per a la vida eterna. Malgrat el triple «jo crec», el nom de Déu no apareix més que una sola vegada en tot el Credo en senyal de respecte pel monoteisme. Tot el que segueix és com l'explicitació d'aquest nom únic de Déu.

El Símbol de la fe o Credo es compon de tres articles principals. L'estructura ternària del Credo apareix per la presència, tres vegades repetida, de la preposició *in* («en»), seguida d'un terme i d'algunes aposicions afegides a aquest terme. Tenint en compte aquest terme, en què s'expressa l'objecte de la creença: Déu, Jesucrist, Esperit Sant, podem caracteritzar els creients que formulen aquest Credo amb tres adjectius:

—El creient és un subjecte *religiós*: «*Crec en un sol Déu, Pare totpoderós, creador del cel i de la terra*».

—El creient és un subjecte *cristià*: «*Crec en Jesucrist, únic Fill seu i Senyor nostre*».

—El creient és un subjecte *espiritual*: «*Crec en l'Esperit Sant, present en la santa Església catòlica*».

Les dimensions *religiosa*, *cristiana* i *espiritual* del Credo es fonamenten en el seu contingut. És religiós, perquè es refereix a Déu; és cristià, perquè es refereix a Jesucrist; i és espiritual, perquè es refereix a l'Esperit Sant. Aquestes tres determinacions il·luminen cada una de les aposicions que segueixen als termes: Déu, Jesucrist i Esperit Sant; i s'il·luminen també entre si.

El creient adopta una actitud original. No pot continuar professant el Credo sense reconèixer-se vinculat al mateix temps a tots els qui amb ell el reciten, l'han recitat o el recitaran en el futur. D'aquesta manera, la seva dependència religiosa amb Déu és inseparable de la dependència a una fraternitat: els germans i germanes que professen una mateixa fe. És dir clarament que no es pot creure o tenir *fe* sense la vinculació a uns germans i germanes, sense la voluntat d'estimar a tots aquells que creuen també en Déu: Pare, Fill i Esperit Sant. Aquest *amor*, amb què el creient es compromet, no és quelcom adquirit. Es transcendeix constantment: el futur és la seva llei; inclou, doncs, l'*esperança*.

BIBLIOGRAFIA

- E. Vilanova, *La osadía de creer*, Madrid 1978.
H. de Lubac, *La fe cristiana*, Salamanca 1980.
J. N. Kelly, *Primitivos credos cristianos*, Salamanca 1980.
J. Vives, *Creer el Credo*, Santander 1986.
A. Cañizares - A. Matesanz, *El Credo de nuestra fe*, Madrid 1990.
Th. Schneider, *Lo que nosotros creemos: exposición del Símbolo de los Apóstoles*, Salamanca 1990.
F. Colomer Ferrándiz, *Decir la fe. Comentario al Credo*, Salamanca 1996.
Josep de C. Laplana, *L'Església dels primers segles*, Barcelona 2006.